

GABRIEL FERRATER I JAIME GIL DE BIEDMA: ELS CONXORXATS

Jordi Martí

Gabriel Ferrater i Jaime Gil de Biedma es varen començar a tractar a principi dels anys 50, quan ambdós col·laboraven a la revista *Laye*, considerada com el punt de partida del grup barceloní de la generació del mig segle, del qual formaren part, entre d'altres, J.M. Castellet, Jaime Gil de Biedma, Juan i José Agustín Goytisolo, Gabriel i Joan Ferraté, Manuel Sacristán, Carlos Barral, etc. Gabriel Ferrater va relacionar-se molt amb aquest grup durant els anys 50, al mateix temps que freqüentà Carles Riba (que conegué el 1953) i el grup d'amics d'Eduard Valentí, entre els quals hi havia els poetes Joan Vinyoli i Rosa Leveroni. De totes aquestes, l'amistat amb Jaime Gil de Biedma va ser especialment fructífera, des d'un punt de vista literari: a partir del nucli dels seus interessos intel·lectuals, compartits durant les seves freqüents converses, tots dos varen iniciar, cadascú en el seu idioma, i amb òbvies diferències, vull dir amb estils ben específics, un dels corrents dominants de la poesia, tant catalana com castellana, dels darrers decennis, l'anomenada *poesia de l'experiència*.

Gabriel Ferrater va col·laborar a *Laye* com a crític d'art des de la primavera de 1951. El seu interès per l'art, com els seus coneixements gens superficials, eren una manifestació més de l'heterogeneïtat dels seus interessos: gran coneixedor de la literatura en alemany, francès i anglès –gràcies a la seva prodigiosa facilitat per als idiomes–, va estudiar Ciències Exactes, tot i que no va acabar mai la carrera, i es va dedicar a pintar, per tal d'aprendre a valorar la pintura des de dins, des del punt de vista del creador, quan es va interessar per la crítica pictòrica. Amb posterioritat acabarà la carrera de Lletres i els darrers anys de la seva vida es dedicarà a la lingüística teòrica, i serà un dels introductors de Chomsky a l'Estat

espanyol. Però ara el que ens interessa és el Gabriel Ferrater poeta, l'autor dels tres llibres que formen *Les dones i els dies*, i que té l'origen, en bona part, de les lectures i converses compartides a la dècada dels 50 amb Jaime Gil de Biedma. Tots dos varen parlar, anys més tard, d'aquesta relació; tots dos varen evitar valorar la importància de l'altre a la seva pròpia obra, és a dir, qui va influir sobre qui, i ambdós la varen qualificar amb el terme ben curiós de *conxorxa poètica*.

Gabriel Ferrater ho explica a la coneguda entrevista que li va fer Baltasar Porcel, publicada inicialment a la revista *Serra d'Or* (núm 14, 1972, p. 384-9) i recollida després pel germà de Gabriel, Joan Ferraté, al volum *Papers, Cartes, Paraules* (Barcelona, Quaderns Crema, 1986). «Ara s'hauria d'explicar la complicitat, la confabulació que vam fer en Jaime Gil de Biedma i jo, i en la qual vam tenir una sort fantàstica, perquè l'un escrivia en català i l'altre en castellà, ja que si no, ens hauríem copiat mútuament, i així ens sortí diferent. En Jaime Gil i jo vam fer, et deia, una confabulació una mica pueril, però que ens excitava, i que és la següent: que un poema ha de tenir com a mínim el mateix grau de sentit que té una carta comercial, comprens? Això exclou un percentatge considerable de la poesia que s'escriu. Quin sentit té dir, com diu algun poeta, «amb sang voldria fer una cançó de marbre»? Cap. I aquesta complicitat era contra tothom, no solament contra els poetes irrealistes, sinó també contra un Blas de Otero, que era un suposat realista, però carregat d'un fons de demència socialoide». I una mica més endavant: «El que volíem en Jaime i jo no eren mandangues de poesia social, sinó que la poesia fos tan interessant com, posem, una novel·la: expressar situacions humanes partint de la base que a les persones l'únic que ens interessa són els homes i les dones, amb la mateixa complexitat que pots fer-ho en una novel·la. I em penso que ho hem aconseguit, vet aquí».

Escriure poemes «amb el mateix grau de sentit que té una carta comercial» seria una *boutade* amb el mateix grau de credibilitat que tenia Stendhal quan afirmava que l'estil de les seves novel·les s'inspirava en el codi civil. Vull dir, que no està malament com a titular per a cridar l'atenció, però que, tot i definir quin va ser el punt de partida del seu propòsit estètic, és molt lluny d'explicar els resultats poètics finals, ni els de Gabriel Ferrater ni els de Gil de Biedma. Tots dos rebutjaven la poesia preciosista, encarcerada, d'un simbolisme

anacrònic i mal entès. Es definiren, doncs, com a realistes per oposició a aquella poesia allunyada de la realitat que s'havia imposat en els anys de la postguerra. Però rebutjaren igualment la poesia social, d'una grandiloquència tan poc creïble i adotzenada com l'altra. Ara bé, cadascú per camins diferents –la llengua emprada és, en tant que circumstancial, el factor quasi menys important–, va tractar de trobar una veu inèdita que s'apropés al lector amb una actitud de complicitat, per parlar-hi dels seus interessos comuns –del lector i del poeta– com es parla amb un amic en un context relaxat, de confiança íntima. I això no significava escriure en prosa. Tot al contrari: aquesta nova veu implicava, més que mai, un rigor mètric i una recerca lingüística i prosòdica molt més acurada que la de l'anomenada poesia social, el to proselitista de la qual es manifestava sovint en vers lliure.

En el cas de Gabriel Ferrater, la recerca d'una llengua alhora realista i poètica es va fonamentar, a part del rigor mètric, en dues constants: primer, sorprendre el lector amb la inclusió de metàfores i sinestèsies inaudites, al mig d'un discurs aparentment prosaic (Sense enyor / se'ns va morint la llum, que era color / de mel, i ara és color d'olor de poma», del poema «Cambra de tardor», o ...»el record / que se me'n va de tan confús, cap al futur, / se'm fa desig, i la memòria em verdeja», del poema «Floral»); segon, no posar-li les coses fàcils respecte a la interpretació del sentit del poema. Gabriel Ferrater, molt influït per Auden, parteix molt sovint d'una anècdota concreta, tret de la vida quotidiana, però eliminant-ne certes referències, de forma que el lector copsa el sentiment, però no els detalls de l'anècdota, que ha de ser reconstruïda, o interpretada al marge d'aquells detalls. D'aquesta manera, el poema no parla únicament de l'experiència viscuda pel poeta, tot i que parteix d'aquesta, sinó que passa a parlar de l'experiència del lector, el qual interpreta el poema en funció de les seves pròpies vivències. Penso que Gabriel Ferrater no s'hauria sentit a gust amb l'etiqueta de *poeta de l'experiència*, tal com s'ha entès sovint aquesta definició, en tant que poesia que exposa, com en una mena de dietari confessional, les experiències del poeta. Per a Ferrater, com per a Jaime Gil de Biedma –tot i que per a aquest darrer l'anècdota sol ser molt més explícita–, *poesia de l'experiència* és aquella que provoca una emoció en el lector, des del moment que es suposa que tots dos, poeta i lector, comparteixen unes afinitats, experiències, interessos comuns. Com deia Baudelaire, poeta

molt apreciat tant per Gabriel Ferrater com per a Gil de Biedma, s'escriu per a un «*Hypocrite lecteur, –mon semblable, –mon frère!*».

Aquest despullament de l'anècdota de la qual parteix el poema no es dona igual en tots els llibres de Gabriel Ferrater. De fet, els poemes del seu primer llibre, *Da nuces pueris* (1960), solen ser els més valorats pels lectors, justament per la seva facilitat de lectura, és a dir, perquè els detalls de l'anècdota formen part d'una manera més explícita del discurs poètic. Progressivament, els poemes es fan més enigmàtics, especialment en el darrer poemari, *Teoria dels cossos* (1966), més íntims al mateix temps que més exigents per a un lector que en vulgui copsar tots els sentits. La seva lectura requereix un esforç d'imaginació, de transposició de les experiències insinuades en el poema a les pròpies del lector. Per tant, poesia realista, sí, pot ser, però d'un realisme gens esclau del detall costumista. Quasi podríem dir que es tracta d'un realisme que ha assimilat prou bé les tècniques de l'abstracció pictòrica.

Per altra banda, Gabriel Ferrater rebutja parlar de les seves experiències en el moment mateix que les viu. Per a ell el més important és el distanciament –que ell anomena «actitud moral»– que ha d'haver-hi entre el sentiment que la poesia exposa i el centre de la seva imaginació. Experiències viscudes en el passat, recuperades molt després per algú que el temps ha canviat i que, per això, les pot analitzar amb el distanciament i una certa dosi d'ironia que allunyi el poema del to ensucrat i excessivament sentimental. L'actitud poètica de Gabriel Ferrater implica, en resum, distanciar-se de les seves experiències vitals passades per tal d'establir una reflexió moral que vagi del concret fins al més general.

A tall d'exemple, el poema «Si puc» parla precisament d'això, d'aquesta distància, imprescindible si es vol fer un poema convincent, entre la vivència i el moment d'escriure sobre ella, tot i que el pas del temps impliqui oblidar alguns dels detalls de l'experiència en concret:

Alguna cosa ha entrat
dins algun vers que sé
que podré escriure, i no
sé quan, ni com, ni què
s'avindrà a dir. Si puc
te'l duré cap a tu.
Que digui els teus cabells
o l'escata de sol
que et vibra en aquesta unglà.
Però potser no sempre
tindrè del tot present
el que ara veig en tu.
He sentit el so fosc
d'una cosa que em cau
dins algun pou. Quan suri,
he de saber conèixer
que ve d'aquest moment?

El poeta intueix que una determinada experiència –no sabem exactament quina, tot i resultar evident que és de caire sentimental i té relació amb una dona, la qual cosa és tant com no dir res, ja que aquest és el tema de quasi tots els poemes de Ferrater– serà matèria poètica en el futur. Però quan això s'esdevingui, quan el poema s'escrigui, haurà passat tant de temps que potser ni el poeta mateix serà capaç de reconstruir exactament quin és l'origen de la vivència real, del record que origina el poema. El temps tot ho esborra i desfigura, de tal manera que el poeta no es fa il·lusions respecte a la permanència, ni als sentiments que en el moment de l'experiència experimenta respecte a la dona del poema, ni tan sols respecte al record exacte de la mateixa experiència sentimental.

Aquest distanciament, no exempt d'ironia, evita que el poema caigui en l'excés de sentimentalitat que Gabriel Ferrater menyspreava en la poesia del seu temps, tant en la línia tradicional, com en l'anomenada poesia social. Paradoxalment, és precisament un

excés de sentimentalitat el que llasta una bona part de poetes de l'experiència posteriors, teòricament influïts per la lectura dels versos de Gil de Biedma i Gabriel Ferrater, però que, en realitat, no sempre han assimilat amb la suficient profunditat el rerefons de la seva lliçó d'estil, de la seva proposta moral i estètica, de la seva «conxorxa» contra les dues tendències dominants a la poesia del seu temps: tant la línia de la poesia irrealista i adotzenada dels epígons del 27, posem per cas Carlos Bousoño, com la poesia declamatòria i tremendista, de temàtica social, a la manera d'un Blas de Otero o d'un Gabriel Celaya.

Els articles d'aquests *Studia digitalia in memoriam Gabriel Ferrater*,
número 0 de la revista *Veus baixes*, publicats al maig de 2012,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades.

